

Орлова О.О.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 305+340

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

Розглянуто гендерну рівність у цілому та при формуванні державних органів влади і, зокрема, особового складу Національної поліції України. Досліджено імідж поліції в аспекті гендерної рівності та правової свідомості населення. Проаналізовано результати впровадження гендерного підходу у роботі Національної поліції України. Досліджено, яким чином збільшення кількості жінок у поліції вплинуло на ставлення громадськості до неї. Окреслено шляхи формування позитивного іміджу працівника поліції.

Ключові слова: гендер, гендерні відносини, гендерна рівність, імідж, імідж поліцейського.

День у день нас переконують у тому, що між чоловіками й жінками велика відмінність..., запевняють, що ми по-різному мислимо й керуємося кожен своїм голосом моралі. Однак, попри такі міжпланетарні відмінності, ми працюємо в тих самих організаціях, де нас оцінюють за однаковими критеріями, коли йдеться про підвищення зарплат, просування по службі, премії чи повноваження.

М. Кімел

Постановка проблеми. На сьогодні Україна, яка проголосила стратегію європейського вибору, перебуває на етапі становлення гендерного права та суспільства. Одним із важливих його завдань є забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а відтак й викорінення усіх форм соціостатевої дискримінації. За своїм призначенням гендер направлений на справедливе визначення міри свободи двох суб'єктів суспільства: чоловіків та жінок, їхнього статусу. За сферою дії норми гендерного права знаходять своє місце у різних галузях права, що забезпечують здійснення політичних, громадянських, економічних, соціальних та культурних прав людини відповідно до принципу рівноправ'я статей.

Процес реформування органів державної влади відповідно до прагнення

України зайняти гідне місце серед демократичних європейських країн розвивається досить інтенсивно. Одним із напрямів цього процесу є удосконалення та розвиток системи МВС, її наближення до європейських стандартів.

Суспільство приписує жінкам та чоловікам різні ролі, різні норми поведінки, а також формує в них різні сподівання. Історично склалося, що у свідомості людей професія поліцейського асоціюється з чоловіками. Проте на сьогодні законодавець на законодавчому рівні закріпив гендерні квоти. Так, Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» 2005 року передбачено необхідність представництва жінок і чоловіків у політиці та процесі ухвалення рішень, але не вказано механізми досягнення цієї мети [1]. Тому гендерні політичні квоти в законі визначено як один із інструментів «позитивних дій» – спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу можливостей жінок і чоловіків реалізувати рівні громадянські права, надані їм Конституцією та законами України [2]. Загалом гендерні квоти є способом забезпечення представництва жінок у владних структурах. Так, Закон України «Про політичні партії України» передбачає 30 % добровільну гендерну квоту у виборчих списках кандидатів у депутати. Крім того, у статті 8 Закону України «Про політичні партії в Україні» зазначено, що статут політичної партії повинен містити інформацію про «розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку ... не менше 30 %» [3]. Це саме стосується кількості жінок в усіх органах державної влади, включаючи Національну поліцію України. Проте, як вплинуло збільшення кількості жінок у поліції на ставлення громадськості до неї, ми і спробуємо дослідити.

На актуальність досліджуваної теми також вказує те, що за Індексом гендерної нерівності 2015 року, що відображає такі аспекти людського розвитку, як репродуктивне здоров'я, економічний статус та розширення прав і можливостей жінок у порівнянні з чоловіками, Україна посідає 83-тє місце зі 150 країн [4].

Отже, **метою** цієї статті є дослідження гендерної рівності в цілому та при формуванні державних органів влади і, зокрема, особового складу Національної поліції України, аналіз іміджу Національної поліції в аспекті гендерної рівності та правової свідомості населення, вплив гендерної політики на імідж працівника поліції.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Враховуючи проблематику даного дослідження, яка є новою на сьогодні, наукових праць нараховується небагато. Більшою мірою це міжнародно-правові акти, доповіді міжнародних конвенційних органів ООН, документи і матеріали правозахисних організацій, які свідчать, що гендерна нерівність є актуальною правовою проблемою для багатьох країн світу, у тому числі й для України, пов'язана насамперед із соціостатевою нерівністю та гендерною дискримінацією жінок в усіх сферах.

Найбільш ґрунтовною працею останніх років є дисертаційна робота на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук Н.В. Аніщук з дослі-

дження гендерного насильства в Україні [5]. Різні аспекти гендерної політики розглядалися у працях Г.М. Тимошко [6], Т.І. Євтухової, Ю.В. Легенько, О.В. Родіонова, О.М. Руденка [7] та інших.

Заслуговує на увагу нещодавно прийнята Концепція Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року від 5 квітня 2017 р. № 229-р [8].

Виклад основного матеріалу. В останнє десятиліття аналіз і розуміння гендера та статі суттєво просунулося в юриспруденції, у практиці нашої держави у цілому та в науковій літературі зокрема. Це пов'язано насамперед із тим, що у сучасній методології науки з'явився один із важливих підходів наукового пізнання – гендерний підхід, який поступово впроваджується в юриспруденцію, інформаційно-просвітницьку діяльність, під час здійснення розроблення та формування механізму управління гендерними процесами в системі законодавчої та виконавчої влади.

Яким би не було людське суспільство, воно складається з двох найбільших категорій людей – чоловіків і жінок. І в культурі кожного суспільства є норми, моделі поведінки, традиції, які передаються від покоління до покоління, уявлення про те, якими повинні бути чоловіки та жінки, які соціальні ролі їм відігравати [7, с. 25].

Однак історично від чоловіків та жінок очікували виконання різних соціальних ролей. Завжди існував гендерний розподіл праці, традиційний для патріархального суспільства: жінка – мати-вихователька, домогосподарка, доглядальниця; чоловік – батько-годувальник, захисник, здобувач засобів до існування. В наш час для жінки припустимою стала робота поза домом, бажано сумісна з домашньою працею і внутрішньосімейними ролями, для чоловіка – працівника поза домом, лідера і керівника. За такими уявленнями, чоловіків прийнято оцінювати за трудовими, професійними успіхами, а жінок, насамперед, за наявністю сім'ї та дітей. Такі узагальнені усталені уявлення про те, якими є чоловіки та жінки та чим вони повинні займатися, називають гендерними стереотипами¹. Нерідко доводиться чути, що жінки занадто емоційні й не здатні мислити раціонально, щоб бути лідерами і керівниками, а чоловіки – позбавлені чуттєвості і терпіння, щоб доглядати маленьких дітей. Судження будується на тому, що ця людина є чоловіком/жінкою, яким притаманні такі-то риси, які є прийнятними/неприйнятними для тієї чи іншої діяльності [7, с. 26].

Крім того, у жінок, які виявляють свої здібності, бажають реалізувати свій потенціал, часто може виникнути конфлікт із традиційними поглядами оточуючих на місце жінки в суспільстві і, можливо, з власними уявленнями про себе як про особистість. Для чоловіків висуваються вимоги слідувати но-

¹ Поняття «стереотип» було введено в наукову термінологію американським психологом У. Ліппманном (XV. Lippmann) у 1922 році.

Стереотип – сукупність спрощених узагальнень про групу індивідуумів, яка дає можливість розподілити членів групи за певними категоріями і сприймати їх шаблонно, згідно з очікуваннями щодо поведінки людей, які належать до певної категорії [7, с. 27].

рмам успішності в усіх сферах життя, досягти чого часто повністю неможливо, що викликає стрес і призводить до компенсаторних реакцій: обмеження емоційності, нав'язливе прагнення до змагання тощо [7, с. 28].

Важливу роль у багатьох життєвотворчих процесах реалізації гендерної політики держав світу відіграє формування гендерної рівності жінок і чоловіків.

Запровадження політики гендерної рівності стає в Україні також однією з важливих передумов розбудови громадського суспільства. Невипадково на саміті тисячоліття ООН однією з цілей розвитку тисячоліття, утверджених і Україною, було прийняття гендерної рівності та надання більших повноважень жінкам.

Гендерний підхід ґрунтується на ідеї про те, що важливими є не біологічні або фізичні відмінності між чоловіками і жінками, а те культурне і соціальне значення, яке суспільство надає цим відмінностям [6, с. 49].

Тому не випадково на сьогодні значну частину особового складу Національної поліції, як і багатьох інших державних органів, складають жінки. Отже, поліцейський, його імідж та ставлення громадян до поліції залежить від жіночої частини означеного органу влади.

Як влучно зазначає І.В. Воробйова, що важливим напрямом повернення довіри населення до поліції є створення позитивного іміджу працівника, зростання правової свідомості громадян, їх готовності брати участь у вирішенні правоохоронних проблем [9].

Значну роль у цьому, на нашу думку, відіграє збільшення кількості жінок серед працівників Національної поліції.

Так, у лютому 2016 року відбувалося навчання на базі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ для слухачів патрульної служби Запоріжжя. Загальна кількість слухачів, які приступили до навчання на базі університету – 141, з яких 24 жінки. У Запоріжжі майбутні поліцейські навчалися на базі тренінгового центру Головного управління Національної поліції Запорізької області у кількості 403 особи, з них 91 жінка [10]. Тенденції щодо збільшення кількості жінок на службі у поліції знаходять своє відображення і у кількісному співвідношенні здобувачів вищої освіти на денній формі навчання за державним замовленням.

При згадці слова «імідж» у кожного з нас мимовільно виникає ланцюжок асоціацій: «образ – враження – чутка – репутація – слава – престиж – громадська думка» [11]. Позитивний імідж є дуже важливим у роботі Національної поліції.

Визначень іміджу існує безліч. Найбільша їх частина зводиться до того, що імідж (лат. *imago, image*) – це образ відомої особи або речі, що створюється засобами масової інформації, стереотипами масової свідомості, літературою чи самим індивідом. Для поліцейського імідж – це певна цінність, що є запорукою успіху і сприйняття людиною, суспільством його роботи.

Дослідники стверджують, що 92 % враження залежить від того, який людина має вигляд [11]. Тому позитивним є перехід поліцейських на носіння форменого одягу нового зразка.

У розвинутих зарубіжних країнах з усталеною демократією проблема створення належного іміджу поліцейських, підтримки авторитету та престижу поліцейської діяльності постійно знаходиться у центрі уваги дослідників як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Завдяки спільним зусиллям держави, поліції та громадян, а також цілеспрямованому вкладенню значних фінансів і матеріально-технічних засобів, у суспільстві створюється і підтримується привабливий та респектабельний імідж поліцейського-професіонала. Імідж поліцейського тісно пов'язаний з образом справжнього стража порядку, уявленнями про його інтелектуальність, моральність, ініціативність, відповідальність, справедливість, а також витривалість, тренуваність та силу [11].

Отже, вважаємо за необхідне при плануванні діяльності щодо формування позитивного іміджу поліції України враховувати світовий досвід у рамках досліджуваної проблематики.

Напрямами формування позитивного іміджу працівника поліції доцільно вважати: вдосконалення системи професійного відбору та професійно-психологічної підготовки працівників незалежно від статі; проведення роз'яснювальної роботи серед населення щодо функцій та обов'язків як самих працівників поліції, так і пересічних громадян, інформування про результати діяльності поліції, надання правової допомоги населенню; формування специфічної корпоративної культури поліції України.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме поліпшенню іміджу працівника поліції та супутніх йому явищ, таких як престиж професії, авторитет та повага до Національної поліції, формуванню працівника поліції нового, сучасного типу. Все це, у свою чергу, сприятиме підвищенню загального рівня правосвідомості громадян, їх готовності брати участь у вирішенні правоохоронних проблем, що, безперечно, сприятиме більш ефективному виконанню працівниками поліції своїх службових обов'язків.

Працівник поліції повинен на досить високому рівні не просто володіти певною сукупністю умінь та навичок у галузі взаємодії і спілкування з іншими людьми, бути зовнішньо привабливим, а й вміти гнучко підходити до вирішення професійних питань, виявляючи у поведінці навіть протилежні стилі залежно від ситуації.

Головна мета правоохоронної діяльності – служіння закону, що не є самоціллю, а сприймається громадянами як утілення справедливості й моральності та сприяє забезпеченню правопорядку в державі. Для досягнення високого рівня суспільної користі роботи всієї системи МВС кожен працівник цієї системи повинен усвідомити соціальну значущість своєї діяльності та її результатів. У контексті цієї проблеми на перше місце висуваються професійно-психологічні та моральні якості особистості правоохоронця, які й відіграють головну роль у створенні позитивного іміджу органів правопорядку в очах пересічних громадян і українського суспільства загалом [12].

На престиж професії поліцейського, на думку населення України, впливають:

- уміння спілкуватися з людьми;

- ставлення працівників сил охорони правопорядку до своєї професії та співробітників;
- особистісні (індивідуально-психологічні) якості;
- гідний рівень освіти;
- бажання й можливість розвиватися та самовдосконалюватися;
- можливість працевлаштування після закінчення навчального закладу системи МВС, відставки або звільнення;
- ставлення персоналу органів внутрішніх справ до населення [13].

Впровадженню гендерного підходу у діяльності Національної поліції сприятиме удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства; зменшення гендерного дисбалансу серед кількісного складу поліції; розроблення та внесення до програм курсів підвищення кваліфікації з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; удосконалення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі та дискримінації більш як за однією ознакою, однією з яких є ознака статі, розгляду випадків такої дискримінації та вжиття відповідних заходів за результатами їх розгляду.

Висновки. Формування іміджу – процес тривалий і складний. Це має стати одним із стратегічних напрямів реформування усієї системи правоохоронних органів взагалі і поліції насамперед.

Паритетність у Національній поліції є запорукою підвищення рівня життя населення, адже тільки вона дозволяє представляти інтереси та враховувати потреби усіх громадян та громадянок. Саме тому гендерні квоти в українських умовах слід розглядати не лише як один із механізмів приведення до влади «нових облич» та оновлення еліти [14], але й як спосіб побудувати справедливіше та більш інклюзивне для усіх категорій населення демократичне суспільство.

Бібліографічні посилання

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 // ВВР України. – 2005. – № 52. – Ст. 561.
2. Гендерні квоти проти статусу-кво: доступ жінок до політики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/ru/genderni-kvoti-proti-statusu-kvo-dostup-zhinok-do-politiki>.
3. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2365-III // ВВР України. – 2001. – № 23. – Ст. 118 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
4. Gender Inequality Index / Human Development Reports. – United Nations Development Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/content/table-4-gender-inequality-index>
5. Аніщук Н.В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Н.В. Аніщук. – Одеса : Одеська нац. юрид. акад., 2008. – 38 с.
6. Тимошко Г.М. Гендер як чинник професійної кар'єри жінок // Матеріали обласної науково-практ. конф. «Сучасна українська сім'я: гендерні проблеми та шляхи їх подолан-

ня» (Чернігів, 4 лютого 2009 року). – Чернігів, 2009. – С. 48–54.

7. Євтухова Т.І. Основи гендерної політики / навчально-метод. посібник // Євтухова Т.І., Легенько Ю.В., Родіонов О.В., Руденко О.М. – К. : ДП «Укртехінформ». – 234 с.

8. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 229-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>

9. Воробйова І. В. Основні чинники, що впливають на престиж професії співробітника сил охорони правопорядку / І. В. Воробйова // Зб. наук. праць Харківського ун-ту Повітряних сил. – 2009. – Вип. 4(22). – С. 143–145.

10. Людвіг К.С. Щодо набору до Національної поліції / К.С. Людвіг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dneprrpost.com.ua/index.php?newsid=5843>.

11. Сутність іміджу як суспільного феномена та його генеза в історичному контексті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.su/14_58406_sutnist-imidzhu-yak-suspilnogo-fenomena-ta-yogo-eneza-v-istorichnomu-konteksti.html.

12. Бесчастний В. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми / В. Бесчастний, О. Тимченко // Віче. – Наукова бібліотека. – № 2. – 2012.

13. Воробйова І.В. Імідж працівника міліції як чинник розвитку правосвідомості громадян : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. Наук : спец. 19.00.06 – юридична психологія / І.В. Воробйова. – Х. : ХНУВС, 2007. – 21 с.

14. Захарова О. Гендерні квоти: виклики, можливості та ризики для партій, жінок-кандидатів та виборців / О. Захарова // Презентація круглого столу МЦПД «Чи спрацює гендерна квота на місцевих виборах?». – Жовтень 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zakharova_political_parties_and_gender_quotas_sept_23_2015.pdf.

Orlova O.O. Gender aspects in formation of policeman's image in Ukraine. Розглянуто гендерну рівність у цілому та при формуванні державних органів влади і, зокрема, особового складу Національної поліції України.

Наголошено, що треба долати стереотипи. Значну роль у цьому відіграє запровадження гендерних квот у роботі державних органів і, як наслідок, збільшення кількості жінок серед працівників Національної поліції.

Впровадженню гендерного підходу у діяльності Національної поліції сприятиме удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства; зменшення гендерного дисбалансу серед кількісного складу поліції; розроблення та внесення до програм курсів підвищення кваліфікації з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; удосконалення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі.

Проаналізовано результати впровадження гендерного підходу у роботі Національної поліції України. Досліджено, яким чином збільшення кількості жінок у поліції вплинуло на ставлення громадськості до неї. Окреслено шляхи формування позитивного іміджу працівника поліції.

Ключові слова: гендер, гендерні відносини, гендерна рівність, імідж, імідж поліцейського.

Надійшла до редакції 04.05.2017